

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ.КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА “ПОЛИТОЛОГИЯ”

Антон Валериев Начев

**„Европейските зелени партии и движения като фактор за
европеизацията и модернизацията на българския
политически процес след 1989 година”**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен “доктор” в професионално направление: 3.3 – “Политически науки (Международни отношения)”

Научен ръководител

Доц. д-р Борис Попиванов

София, 2024

СЪДЪРЖАНИЕ:

ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА.....	3
Актуалност на проблема.....	3
Цел.....	5
Предмет и обект.....	5
Хипотеза.....	5
Задачи.....	5
Методология.....	6
ОБЕМ И СТРУКТУРА.....	7
Първа глава.....	7
Втора глава.....	13
Трета глава.....	16
Четвърта глава.....	18
Заключение.....	22
English translation.....	25
ПРИНОСНИ МОМЕНТИ.....	40
English translation.....	41
СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ.....	42
УЧАСТИЕ В КОНФЕРЕНЦИИ.....	43

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Актуалност на проблема

Зелената идея, наричана в различни академични източници още грийнизъм или екологизъм, е сред най-новите политически идеологии на съвременността. В контекста на западния свят тя вероятно е и най-новата. Нейното развитие е толкова интензивно в рамките на половината столетие между 1960-те и наши дни, че вече е трудно да си представим значима политическа стратегия или пакет от политики, които нямат отчетливо „зелено“ измерение или за които не знаем гледната точка на зелените партии и движения.

Зелената идея не само се разпространява с относително бързи темпове в западния свят. Тя получава политически израз както в нов тип политически партии, т.нар. зелени партии, но и в нов тип социални движения, еко-движенията. Трайно се променя политическото пространство на европейските демокрации, но и дневният ред на европейските общества. Може би най-ярък пример в това отношение е т.нар. Зелена сделка на Европейския съюз (ЕС), фундаментална политическа концепция, която за първи път в историята не просто взема предвид екологичните политики в конструирането на визия за бъдещето, но поставя екологичните политики именно в центъра на политика за бъдещето. Европа, така да се каже, става във все по-голяма степен „зелена“.

Споменатите процеси се отнасят предимно за Западна Европа. Но това не означава, че държавите от Централна и Източна Европа, които дълго време са принадлежали към бившия социалистически Източен блок и едва в края на 1980-те години са стъпили на пътя на демократизацията, могат да се разглеждат като чужди на зелената идея, възникнала и утвърдила се при съвсем други социални, икономически и политически условия. Един поглед върху българското демократично развитие разкрива, че „зеленото“ има съществено присъствие в политическия процес още от самото начало на посттоталитарните промени. Зелени формации откриваме още в генезиса на българската демократична партийна система. По-късно, с развитието на времето, се

наблюдава и значителен дял на екологични каузи в масовите публични протести в България.

След 1989 г. и краха на съветския тип социализъм България поема по нов път на модернизация, в сериозна степен доминиран от стремежа за принадлежност към голямото европейско семейство. Каква е ролята на зелените в тези процеси на модернизация и европеизация на страната през последните повече от 30 години? По какъв начин българският политически процес е повлиян от зелени идеи и политики? Как тези идеи и политики се вписват в модернизацията и европеизацията на България? Доколко тяхното развитие и осъществяване на българска почва е продукт на идейно-политически трансфер от европейските зелени партии и движения? Това са въпросите, които изграждат темата на настоящия дисертационен труд.

Когато говорим за влияние на европейските зелени идеи върху българската политика, трябва да се уточни как разбираме формите на това влияние. Очевидно е, че на първо място е непосредственото влияние на програмните визии на европейските зелени формации върху програмните визии (и политически предложения) на българските зелени партии. Тук можем пряко да проследим как се формира екологичен дневен ред. Същевременно, влиянието върху българския политически процес може да бъде и опосредено. Това е въздействието на дневния ред на европейските зелени формации върху формирането на дневния ред на държавите, част от чиито партийни системи са те, и на Европейския съюз като цяло. Оттук нататък може да се говори за влияние на екологичния дневен ред на самия ЕС върху политиките на държавите-членки, в частност на България. Двата процеса са различни, но имат пресечна точка именно в капацитета на зелените партии да упражняват влияние както върху други, партньорски партии, така и върху политическите структури, в чиито рамки те функционират.

Процесите на промени в обществата от Централна и Източна Европа след падането на комунистическите режими често биват обозначавани с две ключови понятия – европеизация и модернизация. Европеизацията, най-просто казано, изразява приобщаване на политическия процес на определена държава към динамиката на ЕС, така че тази динамика да започне да диктува логиката на развитие на споменатия национален политически процес. Модернизацията, на свой ред, и взето в един по-тесен посткомунистически смисъл, отразява развитието на политическите системи в посока на по-голямо овластяване на гражданите и по-голяма прозрачност и отчетност на политическите институции. В настоящия труд се използват тези две понятия, за да си

обясним въздействието на европейските зелени върху българската политика, да го разположим в определена теоретична и концептуална рамка.

На базата на тези съображения дисертацията се стреми да изследва и анализира две линии на влияние на европейските зелени върху българския политически процес. Първата е, тяхното влияние и отражение върху идейно-програмното състояние и развитие на българските зелени партии; а втората имплементирането (включването и изпълнението) на зелените политики на ЕС, като политики на българските правителства.

Цел

Целта на работата е да се установят инструментите за имплементирането на зелени идеи и политики.

Обект и предмет

Обект на труда са зелените идеи и политики в българския политически процес след началото на демократичните промени, а **предмет** – имплементирането на идеи и политики от европейските зелени партии и движения към България.

Хипотеза

Основната работна **хипотеза** е: Европейските зелени партии и движения са централният фактор за модернизацията и европеизацията на българския политически процес в сферата на екологичните политики, но това се постига не само непосредствено, а и чрез политиките на Европейския съюз. Хипотезата има две части; първата засяга влиянието на дневния ред на (европейски) партии върху дневния ред на други (български) партии, а втората влиянието на едни (европейски) политики върху други (български) политики.

Задачи

1) Първата задача е да се изясни съдържанието на зелената идея като политическа идеология, основните понятия и концепции, които въвежда, и какво е отношението ѝ към

концепциите за европеизация и модернизация в централно- и източноевропейски контекст.

2) Втората задача е да се реконструира зелената организираност в Европа – генезисът и развитието на зелените партии и движения като във водещи европейски държави, така и на равнището на целия ЕС, като се постави специален акцент върху програмната и електоралната им динамика.

3) Третата задача е да се проследи формирането на българското „зелено“ политическо пространство, както с преглед на основните му организационни субекти (партии и организации), така и с интерпретация на въздействието му върху демократичния политически процес в страната.

4) Четвъртата задача е свързана с изясняване на процеса на имплементиране на зелени политики от ЕС към България. Понеже само по себе си това е твърде обширна тема, изследването се концентрира върху един по-ярък случай, какъвто представляват екологичните компоненти на българския национален План за възстановяване и устойчивост (НПВУ).

Методология

В дисертационното изследване са използвани методите на кабинетното проучване, с оглед систематизация на водещата научна литература по темата (най-вече концептуализация на водещите съвременни зелени идеи в Европа и разкриване на връзката им с понятията европеизация и модернизация); дискурсивният и сравнителният тематичен анализ на политически документи (необходим, за да се проследи развитието и съдържанието на програмните визии на зелените формации и на ЕС, така че да могат да бъдат съпоставени); вторичният анализ на статистическа и социологическа информация (с чиято помощ ще бъде открито електоралната динамика на зелените формации, за да се интерпретира ролята им в политическия процес и механизмите на вземане на решения от страна на публичните институции); методът на историческата реконструкция (който ще помогне да се възпроизведе генезисът на българските зелени формации и последователните етапи на формиране на екологичен дневен ред, нужен за целите на съпоставката им с динамиката на развитие на европейските им партньори).

Широкият обхват на темата изисква неизбежни **ограничения** и самоограничения. В настоящия труд фокусът ще попадне върху зелените идеи и политики, така както са формулирани и разпространявани само от зелените партии и движения. Извън изследователското внимание ще остане зелената проблематика в партийната документация на останалите политически сили и обществени организации. На следващо място, анализът ще вземе под внимание онези зелени политики на българската държава, които имат пряко съответствие с програмните виждания на европейските зелени и политиките на европейските институции, а не по принцип съвкупността от екологични мерки и политики.

ОБЕМ И СТРУКТУРА

Дисертацията е с общ обем от 170 стандартни страници. Състои се от увод, четири глави, включително заключение и библиография. В дисертационния труд има 3 таблици. Библиографията съдържа монографии и научни статии на английски, френски и български език, резултати от социологически изследвания, устави, програми и предизборни документи на политическите партии, публични статии и доклади на международни неправителствени организации.

Първа глава. Идеологията на зелените. Основни понятия, концепции и връзки с процесите на европеизация и модернизация

Първа глава отговаря на въпроса - какво е зелената идея, въвежда основната използвана терминология, със специален акцент върху концепцията за устойчивото развитие. Описани са основните стълбове на зелената идея. Направен е преглед на постматериалните ценности на зелените в контекста на аналитичната рамка на Роналд Ингълхарт. Накратко са обосновани и основните вътрешни разделения в средите на съвременните зелени движения и партии. Въведено е политическото измерение на зелената идеология – екологизмът. Разписани и обяснени са основните понятия, концепции и връзки с процесите на европеизация и модернизация.

Идеологията на зелените е представена чрез три нейни ключови стълба: Природата, Човекът – качество на живот, Зелена икономика.

Първият развива виждането за планетата като един цялостен организъм и неговата опазване, обобщен в израза “екологична рамка”. Тя включва в себе си идеите за пренаселването на планетата, ограничаването на парниковите газове, развиването на възобновяеми енергийни източници, екологичен мониторинг върху достиженията на генното инженерство и биотехнологиите свързани с науките химия, физика и други потенциално опасни за човечеството науки, както и въвеждането на еко такси. Подобни мерки са заложи в програмните документи на Зелената сделка на ЕС до 2050 година.

Вторият се фокусира върху справедливо разпределяне на ресурси, както на локално, така и на глобално равнище, като по този начин безусловно се осигурят основните човешки блага и равни възможности на всички граждани. Практически се създава концепция за ново ниво на отношения между световните сили- устойчива, зелена икономика (нисковъглеродна), която да запълни пропастта между богати и бедни и да премахне бедността като социален, икономически феномен. Визията е за общество с нова ценностна система, построена върху равните права, възможностите и ненасилието за всички индивиди без значение какъв е техния пол, възраст, религия, социално положение, етнос и национален произход. Разширяване на Всеобщата декларация за човешките права с правото на съхранена околна среда и нейното превръщане във вътрешнодържавна и международна норма на поведение в отношенията между хората, институциите и държавата. Правото на човек да бъде различен. Зелените изповядват тезата, че никой индивид, група индивиди или институция няма право да налага на личността да изповядва насила наложени норми. Многообразието да бъде основен фактор в развитието на обществото.

Третият е обвързан със т.нар. “зелена икономика”. Зелените, принципно, са против свободния пазар в този му вид и плановата икономика. В момента сме свидетели на неограничен растеж на производството и на хегемония на глобалните пазари, наложена от транснационалните капитали. За тях, регионализъмът като форма на управление е най - предпочитан. Зелена икономика е такъв тип икономика, в който финансовите политики и инструментариум не представят опасност за околната среда, а тъкмо напротив, развиват се политики на баланс и сътрудничество между двете сфери. Един нов демократичен социален модел.

Основният принцип на очертавания модел е този на **устойчивото развитие**. Този принцип е поставен на пиедестал в програмата на всяка една зелена партия, като основа на идеологията. Проблемите се разрешават общо. Конфликтите и войните са силно критикувани и забранени. Развитието на възобновяемите енергийни източници (ВЕИ) е в основата на икономиката. Съществува разбирането за “една планета – едно цяло” (**холизм**). Икономическият растеж и новите технологии се подчиняват на принципите на хуманизма.

По въпроса за политическото разделение между левите виждания и неолибералния десноцентризм, изследването обобщава, че зелените имат своите различия, но се обединяват в подкрепата си за демократичния процес и върховенството на закона в политиките за околната среда, считани за решаващи за защитата на обществения интерес от корпоративните интереси.

Ценностната основа на този сложен идеологически комплекс е разкрита в дисертационния труд през призмата на тезата за постматериализма на Роналд Ингълхарт. Според неговата концепция за „тихата революция“, най-устойчивите ценностни ориентации и настроения на масите са най-важните елементи на политическата култура. Специфични комбинации от тези ориентации и настроения определят стабилността и качеството на демокрацията. Ингълхарт предполага, че в индустриализираните страни под влияние на социално-икономическото развитие се извършва преход от материални към постматериални ценности, които започват да играят водеща роля в живота на хората. Основното културно разделение започва да се извършва по оста - „материалисти“ и „постматериалисти“. Материалистите са съсредоточени върху икономическото благополучие и сигурността на държавата, просперитета на семействата си и запазването на собственото си материално благополучие. За тях стандартът на живот, законността и редът са от първостепенно значение.

Основното заключение на Ингълхарт е, че икономическото развитие само по себе си не генерира демокрация, то засяга демократизацията само до степеня, в която насърчава културната промяна. Ингълхарт дава основание да се приеме, че:

- Конкретните исторически проявления на идеологията не могат да бъдат мислени извън процесите на демократизация в съвременния свят и в пряка връзка с тях;
- В Зелената идея е заложен вътрешен плурализъм („смесените“ форми), който произтича от баланса между материални и постматериални тенденции в

съответното общество, а това предопределя акцента върху географските различия в разпространението на идеологията;

- На Зелената идея е присъща толерантност към себеизразяването на другите, което в крайна сметка насочва и към съответното политическо поведение, подчинено на сътрудничество и инклузивност (без разбира се автоматично да го произвежда);
- Идеологията подхранва скептицизъм към държавната власт и класическите форми на политическо участие, с което поражда риск от „антиполитика“, от ниска мотивация и мобилизация за интегриране в политическия процес на съвременните демокрации въпреки високите нива на самоидентификация със зелените идеи.

Дисертационният труд, който е посветен на проблематика от Централна и Източна Европа (ЦИЕ), прибегва и до интерпретация на две други водещи понятия: европеизация и модернизация.

Европеизацията е разгледана като процес, който отразява напредъка, развитието и прехода на партиите и страните от ЦИЕ към европейски принципи на функциониране. Това е процес на множество различни нива, който се осъществява поетапно, няма ясни параметри и зависи от степента на политическа воля, европейско мислене и нивото на развитие и мислене на самото общество. Сред основните ориентири на очертания процес изследването на база на систематизация и критичен прочит на научната литература откроява:

- Развитие на партийните платформи и послания е ключов и незаменим белег на процеса на европеизация.
- Връзките между политическите партии в рамките на европейската проблематика както на национално ниво, така и между националните партии и европейските партийни семейства, разкриват мащаба и дълбочината на процесите на европеизация.
- Значимостта на общите интеграционни проблеми (тук можем да добавим: и на екологичните проблеми в частност, понеже те са важна част от дневния ред на европейската интеграция) е първостепенно политическо проявление на европеизацията. Европеизацията в ЦИЕ често може да приеме формата на ограничаване и фокусиране на политическия дневен ред върху определена проблематика.

- Евроскептицизмът също може да се разглежда като проявление на европеизацията в ЦИЕ. Европеизация не значи непременно ръст на подкрепата за европейски политики, а отношение към европейските политики.

Модернизацията е сложен и многопластов процес, който е свързан с тенденциите на политическата модерност в света през последните пет столетия. Той има разнообразни измерения, от които изследването се спира на едно: модернизацията на обществените и политическите структури в края на 20 и началото на 21 век със специален акцент върху ЦИЕ. Този аспект има пряко отношение към зараждането и разпространението на Зелената идея, доколкото визира предпоставките за нейното формиране и утвърждаване не просто в Западна Европа, но и на Изток. От значение е и как модернизацията на обществата и политическите системи в ЦИЕ при прехода към либерална демокрация след краха на комунистическите режими инкорпорира условия за развитие и разгръщане на екологичен дневен ред.

Новите политически партии в новите демокрации от ЦИЕ стават част от процесите на модернизация и европеизация доколкото функционират като противници на техните „алтернативи“ – на традиционализма и провинциализма. В такъв смисъл, от гледна точка на политическите партии, политическата модернизация е тенденция на глобалното развитие на демокрациите. Въпросът е доколко тези партии съдействат за развитието на съответните общества и политически системи към новите ориентири на развитие в глобалния демократичен свят. Именно по тази ос от зелените партии в ЦИЕ са пряка част от процеса на модернизацията.

Изследването интерпретира, в контекста на задачите, които си поставя, понятието екологична модернизация. Екологичната модернизация е специфична теория за политическата модернизация, която поставя акцент върху нови форми на политическа намеса в обществените и икономическите процеси, променяйки ролята на държавата. Представена е връзката между икономическия растеж и екологичната устойчивост през призмата на теорията за екологична модернизация. Според тази теория, екологичните кризи могат да бъдат решени чрез технологични иновации, икономически растеж и институционални реформи. Важен е въпросът за приложимостта на понятието екологична модернизация в демократизиращи се държави, каквито са тези от бившия Източен блок и България в частност. Балансът на политики, заложен в съдържанието на самия термин, изисква определено ниво на капацитет на държавата и зрялост на гражданското участие, за да се постигне ефективност. В процеса на демократизация,

често пъти капацитетът на държавата намалява (заради реформите, свързани със смяна на режима), и невинаги са възможни работещи решения, приети от гражданите. Обратно, рискът е в елитарен подход, който отчуждава населението от екологичните политики. Ключов момент е, че демократизацията може парадоксално да забави екологичната модернизация, защото поставя различни акценти и се занимава с предефинирането на фундаментални отношения в държавата и обществото.

Изследването се спира на връзката между екологичната модернизация и възгледите за политическа модернизация, обикновено отнасяни към посткомунистическите общества в преход. С тези по-късни теории за модернизацията се отваря път на анализите на културата като начин на изразяване, а по такъв начин става възможност модернизацията да се обвърже и с екологичната проблематика. Екологичната модернизация в този смисъл става едновременно концепция за социална промяна и програма за практическа политика. Теорията за екологична модернизация се фокусира върху екологичните иновации, еко-иновациите и взаимодействието на различни обществени фактори като научни, икономически, институционални, правни, политически и културни аспекти, които или насърчават, или възпрепятстват тези иновации. Връзката между теорията за екологичната модернизация и теорията за политическата модернизация е важна. Теорията за екологична модернизация е тясно свързана с теорията за политическата модернизация, която се появи по време на Студената война на Запад. И двете теории споделят общото схващане, че общественият прогрес и развитие могат да бъдат постигнати чрез процеса на модернизация. Теорията за политическа модернизация набляга на трансформацията на политическите институции и процесите на вземане на решения с течение на времето, докато теорията за екологичната модернизация се фокусира върху управлението на околната среда и разработването на политики в рамките на този развиващ се политически контекст. Следователно икономическата модернизация играе важна роля в оформянето на политическата модернизация, като двете концепции са неразривно свързани по отношение на взаимното си влияние върху общественото развитие. Теорията за политическа модернизация, в този контекст, предоставя рамка за разбиране на това как промените в политическите области влияят на договореностите на политиката за околната среда и процесите на вземане на решения. Чрез изследване на динамиката между държавата, пазара и гражданското общество, тази теория хвърля светлина върху развиващата се природа на екологичната политика в по-широкия контекст на политическата модернизация.

Процесът на модернизацията в ЦИЕ, установява изследването, не може да се мисли извън процесите на демократизация. Демократизацията е свързващо звено, понятие, което прокарва мостовете между европеизация и модернизация от гледна точка на контекста на ЦИЕ след 1989 г. В литературата се очертава приоритетно значение на държавата и ЕС в тези процеси – това налага да се разбере и въздействието на ЕС върху политиките на българската държава в сферата на екологичните промени. Европейският съюз (ЕС) оказва значително влияние върху усилията за политическа модернизация в Централна и Източна Европа чрез различни механизми и взаимодействия. ЕС участва във въвеждането на демократична политическа култура в Централна и Източна Европа, която би следвало да насърчи модернизацията и демократичните ценности сред политическите партии.

По отношение на въпроса за въздействието върху политическите партии, то може да бъде извлечено от нерешения в литературата проблем за субектността на европеизацията и модернизацията. Ако държавата, пазарът и гражданското общество не съумяват еднозначно да поемат тази роля, могат ли партиите? Особено важно в контекста на темата на дисертацията е да поставим този въпрос по отношение на зелените партии. Като че ли за това има малко налични податки в литературата. Необходим, следователно, е фокус върху програмната функция на партиите и върху налагането на европейски дневен ред. Това дава допълнителни основания за изследване на самите партии в хода на изложението.

Втора глава. Зелените в европейския политически процес

Втората глава на дисертационния труд разглежда развитието на зелените партии и движения в Европа в контекста на техния потенциал и инструменти за налагане на специфичен екологичен дневен ред.

Припомян се, че зелените движения се зараждат в Западния свят, понеже се развива по – бързо и демократично на ценностна, пазарна и икономическа основа отколкото Източния блок. Новите зелени движения, израснали през 1960-те и 1970-те, постепенно формират собствен дневен ред - противници на абсолютизирането на материалните ценности и икономическия растеж. През този период се развиват различни социални движения, които оказват значително влияние върху обществото и формират социалната сцена. Тези движения се характеризират с активизъм, промени в обществените норми и стойности, както и постигане на значителни социални и

законодателни реформи в много области. Те оказват дългосрочно влияние върху облика на съвременното общество и продължават да формират обществените дебати и промени. Основният фактор, който провокира появата на зелените партии и движения, е тежкото въздействие на индустриалното развитие върху околната среда (замърсяването на въздуха и водите, изсичането на горите, опасността от ядрени и енергийни катастрофи), все явления, които са актуални и днес. Особено ярък и популярен пример за съвременния глобален климатичен активизъм в контекста на зелените движения е дейността на шведската активистка Грета Тунберг. Нейните инициативи и послания допълнително позволяват да се проследят обхватът и ефективността на екодвиженията в днешния свят. Изявите на Тунберг са съществени от гледна точка на нашата тема, защото акцентират на потребността от незабавна и радикална промяна, на всекидневните колективни и индивидуални усилия и на поколенческата динамика. Така екологичният дневен ред е представен като императивен и централен за политическите системи.

Зелените партии, формирани на основата на екодвиженията, отправят ясно предизвикателство към традиционните партийни фамилии със своите нови ценности, по – демократични организационни структури и предложения за реформи на цялата политическа система. Въпреки първоначалния скептицизъм на политическите експерти, зелените партии постепенно намират своето място и започват да са успешен и активен член в изборния процес и политическото пространство. В някои европейски държави те успяват да заемат стабилни позиции в политическия спектър, нарушавайки установеното статукво от традиционните политически играчи.

Първата истински успешна Зелена партия е германската, която допринася за освобождаването на Германия от зависимостта от атомната енергия, за популяризацията на термина „зелен“ и за нормализацията на прякото въвличане на зелени партии в изпълнителната власт. Разгръщането на зелени партии във Великобритания и Франция е показател за различия в дневния ред, но и за общи тенденции.

В процеса на своето развитие, европейските зелени партии се освобождават от част от антисистемния си характер на партии – движения и се приобщават към традиционната партийна система приемайки част от нейните базисни организационни принципи, което им позволява да се включат по – ефективно в политическия живот и да осъществяват пълноценно функциите си на политически партии. Подкрепата за европейската интеграция е най-ясно изразена в по-големите зелени партии, особено в холандските, френските и германските Зелени. Зелените партии са най-благоприятно настроени към европейската интеграция, когато това засяга техния основен ангажимент

за опазване на околната среда, укрепване на демокрацията и либерализиране на имиграционното законодателство. Формите на организация на зелените партии произтичат от конкретен принцип на нова политическа идеология - а именно, че цялото общество трябва да има по-голям глас в създаването на решения, които засягат обществото като цяло - т.нар. локализъм. Локализмът се отнася до ориентацията към по-малки единици на политическа организация, географски децентрализирани и следователно по-близо до тези, които са обект на политическите решения. По тази тема отново е ясно, че зелените партии са запазили поне някои важни аспекти на техните традиционни стремежи. Европейската зелена партия („Европейските зелени“ или „ЕЗП“) е европейска политическа партия, играеща ролята на федерация на партии от страните – членки на Европейския съюз, изповядващи зелени политики и ценности. Тя е четвъртата по големина партийна фамилия в Европа. Притежава относително слабо влияние в новите демокрации, но все пак има значително присъствие в по-голямата част от държавите в ЕС. Идеологическата ориентация на ЕЗП се обозначава с термина “Зелена политика”, а заеманите политически позиции, от гледна точка на противопоставянето ляво-дясно, най-често са центристски. Европейските зелени отстояват **основните принципи на зелената политика**, като екологична отговорност, свобода на личността, демокрация (включваща), уважение към различията, социална справедливост, полово равенство, глобално устойчиво развитие и ненасилие.

Имплементирането на европейските зелени политики в ЦИЕ и в частност в българската политика и българския дневен ред може да се представи като резултат от утвърждаването на няколко основни принципи и приоритети на европейските зелени партии. Сред тях в последните години ключово място заемат националните Планове за възстановяване и устойчивост (НПВУ), един от основните инструменти на влияние и интегриране на политики, особено за страните от бившия социалистически блок, в рамките на ЕС. “Зелената сделка” както е по-известен този набор от преустройствени политики, е една от основите на НПВУ. Европейската зелена сделка (European Green Deal) е амбициозен набор от политики и стратегии, предложени от Европейската комисия през декември 2019 година. Зелената сделка обхваща различни сектори и области на политиката, като целта ѝ е да преобразува и модернизира икономиката и обществото на ЕС, за да се справи с предизвикателствата на климатичните промени и да се постигне устойчиво бъдеще. В политически план Зелената сделка е продукт на консенсус между основните политически сили в ЕС, но неизбежно в най-голяма степен отразява политическите и идейните схващания на Зелените в Съюза.

Трета глава. Българските зелени формации

Третата глава на дисертационния труд интерпретира генезиса и развитието на българските зелени формации, за да проследи в каква степен и по какъв начин те се явяват носители на екологичния дневен ред в процесите на европеизация и модернизация в България.

В края на 1980-те години страните от ЦИЕ се борят с тежки екологични проблеми, като пример за това е обгазяването на град Русе в България. Този инцидент става катализатор за политическата опозиция срещу режима на Тодор Живков. В региона гражданската съпротива се изразява чрез развитието на екологични движения, които са скептични към държавните институции.

Институционализацията на зелените движения води до загуба на връзката с мнозинството от населението, но в същото време зелените партии играят важна роля в оформянето на политическия процес в ранните години на демократичните промени в региона. След разпадането на тоталитарната система в България през 1989 година, започва процес на демократизация, който довежда до появата на множество политически партии, организации и клубове. Някои от тях се формират преди 1989 г., като противници на комунистическата власт.

Тези сдружения, макар и без ясна организационна структура, играят важна роля в развитието на гражданските и демократични процеси в страната. Гражданското общество, което се формира, е движещата сила зад промените и символ на новата демокрация.

Основната битка в политическата сфера се води за свободата и човешките права, като основно разделение е по оста (кливиджа) комунизъм-антикомунизъм.

Липсата на опит, програма и политическа култура е обща черта за много от новите политически партии. Силното лидерство играе ключова роля за успеха на партиите в този период, особено срещу мощния политически противник – Българската комунистическа, впоследствие преименувана на социалистическа партия (БСП). След формирането на антикомунистическия Съюз на демократичните сили (СДС), много от първите политически партии влизат в неговия състав. Прочитът на историческите факти

позволява да се установи, че българските зелени логично намират мястото си в антикомунистическия полюс, и заедно с това те се утвърждават като едни от най-подготвените в ценностно, идеологическо и практико-политическо отношение.

В този контекст на генезис и развитие на демократичните промени, Зелената партия, Екогласност и техните разделения играят историческа роля в демократизацията на българския политически процес. Най-изявената и значима българска екологична структура в последните години на комунистическия режим и в ранните години на политическата демокрация е „Екогласност“. „Екогласност“ символизира преминаването към екологична осъзнатост и активизъм, отразявайки нарастващата загриженост за екологичната устойчивост в България по време на политическа трансформация. „Екогласност“, заедно с това, има съществена роля за разпространението на идеите на други дисидентски формации като Комитета за екологична защита на град Русе, Независимото дружество за защита на правата на човека и Клуба за подкрепа на гласността и преустройството, и фокусирането им в екологичен дневен ред.

Появата на подобни организации показва, че протестното движение обединява различни слоеве на обществото с различен произход и социален профил. Това свидетелства за разнообразието и ширината на участието в зеленото движение и зелените партии в България. В България екологичните проблеми са ключов фактор за демократизацията на обществото, представлявайки основа за дисидентската активност. Изследването установява, че зелените формации се делят на два типа: първият тип, като Зелена партия и Зелен Алианс, се създават за участие в избори и достъп до ресурси, без активно политическо действие. Техните цели са по-скоро интеграция в системата, отразявайки екологични цели на програмно ниво. Вторият тип зелени формации в България произтича от граждански кампании и стремеж към обществена и политическа промяна. Примери за този тип са „Екогласност“ и „Зелените“ (преименувана на „Зелено движение“). Тези партии не само изразяват идеологии, но и насочват се към системни промени на организационно и политическо ниво. Въпреки желанието за участие във властта, те се отличават с по-широк подход и стремеж към нова политическа парадигма, базирана на демокрацията на участието. Този тип партии представлява култура на социополитическо взаимодействие, което отразява отхвърлянето на политическото статукво и търсенето на нови политически решения. Зелените социални движения и неправителствени организации като „Зелени Балкани“ развиват популярността на

екологичния дневен ред, но същевременно възплъщават и антиполитическата тенденция на зелените по принцип.

Накратко, българското зелено по генезиса си възпроизвежда ключови характеристики на европейското зелено – динамично съотношение между движения и партии, скептицизъм към конвенционалните механизми на политическата система, фокус върху гражданите като субекти на политиката, заедно с една функция, която обаче е много по-слабо застъпена при европейските зелени формации: субектността в процеса на демократизация на обществата и политическите системи. В настоящите дни се наблюдава значителен потенциал за мобилизация на общественото мнение от страна на природозащитниците. Те се издигат като защитници на обществения интерес и борци срещу проблемите на системата като корупцията и демократичния дефицит. Екопротестите често прерасят в масови протести срещу системата. Природата е символ на българската култура и идентичност, което диференцира зелените в България от техните колеги в Западна Европа. Въпреки успехите си, зеленото движение се бори да установи влиятелна зелена партия във властта за продължителен период. Отношенията между движението и партиите са проблематични, като се набляга на необходимостта от автономност и влияние на зелените партии. Анализът на последните над 30 години показва, че запазването на сегашните тенденции може да доведе до нови проблеми за обществото, свързани с околната среда и устойчивостта на зелената политика в бъдеще.

Четвърта глава. Имплементацията на европейски зелени политики в България. Случаят с Механизма за справедлив преход.

Четвъртата глава на дисертационния труд изследва конкретен случай, на имплементацията на европейски зелени политики в България чрез Механизма за справедлив преход, за да проследи въпроса за субектността на европеизацията и модернизацията, за конкретните институционални носители на европейски екологичен дневен ред.

В десетилетията на политическа демокрация в България след 1989 г. могат да се посочат десетки примери на трансфериране, адаптация и имплементиране на европейски зелени политики в страната – както на законодателно, така и на оперативно изпълнително равнище. В тази глава ще се съсредоточим върху т.нар. Механизъм за

справедлив преход, който представлява една от важните политики в рамките на Зелената сделка и заедно с това ключов компонент на Националните планове за възстановяване и устойчивост на държавите-членки на ЕС.

Механизмът за справедлив преход е възприет в дисертационния труд като подходящ случай за конкретизация на имплементацията на европейски политики поне по три причини: (1) това е ключов инструмент на ЕС за реализиране на екологични политики в държавите-членки, който изисква сътрудничество между общностните и националните институции; (2) ползва се с твърдата и категорична подкрепа на европейските Зелени и на българските им партньори в Зелено движение; и (3) поражда политически дебат, с който дава възможност по-релефно да се открие зелената политическа позиция като алтернатива на други варианти за политики в рамките на същия ресор. Нещо повече, става дума за съвсем актуален политически дневен ред, отнасящ се до третото десетилетие на настоящия век, и в такъв смисъл съдържанието и характеристиките на Механизма за справедлив преход могат да се разглеждат като синтез (в една определена сфера) на досегашното развитие на зелени политики.

Дискурсът на екологична модернизация на ЕС става много влиятелен през последните 30 години, но все повече се опира на деполитизация на решенията, които се аргументират с безалтернативност и пазарна рационалност. По такъв начин други гледни точки биват системно маргинализирани и раждат съпротива. Екологичната модернизация има за цел да съчетае икономическия растеж, опазването на околната среда и енергийната сигурност. Подходът предполага, че икономическото развитие и опазването на околната среда са съвместими. Принципите на екологичната модернизация могат да допринесат за развитието на кръговата икономика. Теорията за екологичната модернизация търпи критики в академичните и политически среди, на база надмощие на икономическия фактор над опазването природата, неоснователният технологичен оптимизъм и оспорване на твърдението, че продължаващата модернизация е от съществено значение за екологичната устойчивост. Според критиците на подхода, липса и елемент на социална справедливост. Принципът на екологичната модернизация е залегнал и е част от Европейската зелена сделка. Зелената сделка е от особена важност за България, като ще има огромно отражение върху всички сектори на обществено-икономическия живот и върху гражданите. Решението на европейските лидери мерките, подкрепящи борбата с изменението на климата, да бъдат интегрирани във всички сектори и политики, е изпълнено от Европейската комисия с представянето на този

пакет. Досиетата са с изключително хоризонтален характер и засягат компетентността на множество ведомства на национално ниво. Важно е законодателните предложения да бъдат разглеждани кумулативно, предвид силната им взаимовръзка, както и целите по климата да бъдат интегрирани във всички секторни политики и всички нива на управление, за да се постигнат целите по един справедлив и поносим за гражданите и индустрията начин. Важно е да се защитят националните особености, географските такива, стартовите позиции на държавите и постигнатите вече намаления, принципа за технологична неутралност и ролята на природният газ, като преходно гориво, запазването на конкурентоспособността на националната икономика и благосъстоянието на гражданите, както и справедливото разпределение между държавите на ползите и предизвикателствата от прехода. Зелената сделка е предмет на различни тълкувания и дебати в България, като някои изразяват загриженост от възможните рискове, които може да донесе за страната, докато други я подкрепят за амбициозността ѝ да направи зеления преход справедлив, справедлив и инклузивен.

За зелените, дори самата Зелена сделка като сбор от мерки и политики е базисният ценностен и културен модел за разрешаване на абсолютно всякакъв тип обществени кризи. Този тип реторика, показва желанието на самите зелени, в един по-общ план, да поставят основите и да са ядрото на един нов начин на обществено и социално развитие на планетата. При успех на Зелената сделка, като стратегия от екологични, (а и не само) политики, тя далеч няма да бъде последният такъв сбор от политики. Въпросът в момента изглежда не като дали, а кога и с какви темпове ще бъдат реализирани тези политики на база целият ЕС. Умереността, правилната комуникационна стратегия с гражданите и диференцираните етапи на прилагане в различните общества, спрямо тяхната моментна подготовка за справедлив, плавен и устойчив преход, който да не доведе до сериозни социални сътресения, биха били правилните стъпки в тази насока. Напълно нормално е, такъв тип политики като Зелената сделка да срещат съпротива, поради промените които залагат. Такъв е например случат със затварянето на ТЕЦ “Марица – изток” в Стара Загора. Това е европейска директива, която ще бъде изпълнена, въпрос на време е, и най-вече за правилно стратегизиране и осигуряване на условия за преквалификация на човешкият капитал в региона. Политики и мерки, които са разписани, вкл. в Териториалните планове и в Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ).

Националният план за възстановяване и устойчивост представлява рамков документ, който включва в себе си бъдещи реформи в редица сектори и далеч надхвърля общоприетото разбиране за възстановяване от Covid-19. Целта е чрез него България да извърви още няколко стъпки към модернизация, устойчивост и европейското си развитие, модернизация и европейска интеграция. Реформите и инвестициите от плана се очаква да помогнат на България да стане по-устойчива, издръжлива и по-добре подготвена за предизвикателствата и възможностите на екологичния и цифровия преход. Реформите са съсредоточени върху прехода към устойчив растеж на икономиката, а инвестициите към екологичния и цифров преход на България. Подробният анализ на плана разкрива заложените в него намерения да ускори процеса на декарбонизация на енергийния сектор в икономиката на българската държава, да насърчи използването и внедряването на цифрова инфраструктура и в селските райони, да спомогне за изграждане и подобряване на условията в бизнес средата, образованието, научната сфера, технологиите и иновациите и здравеопазването.

Основни субекти на имплементацията са държавни и наддържавни актьори – това са Република България, която изработва и отстоява плановете, и Европейският съюз, който одобрява и финансира. Екологичните аспекти на политиката са заложили от самия ЕС, докато националните планове трябва да се съобразят с тези поставени цели. Зелените партии и движения – европейски и български – нямат самостоятелна роля в налагането и осъществяването на тези политики. Вярно е, че българското Зелено движение към този момент (септември – октомври 2023 г.) участва в управляващата коалиция в страната. В публичен план обаче основен говорител и защитник на плановете, и то в контекста на разгърнати се масови протести на миньори и енергетици срещу тяхното утвърждаване, е министър-председателят Николай Денков, който е представител на друга формация.

Териториалните планове, а изобщо и българският Национален план за възстановяване и устойчивост, следва да влязат в ролята на инструменти на новата фаза на екологична модернизация. Ако първата фаза, отчетена в литературата, се сблъсква в ЦИЕ с трудностите на посткомунистическата трансформация и по-конкретно с трудностите да се съчетаят ефективно либерализацията на държавната икономическа политика с целенасочената стратегия за екологично развитие, то втората фаза въплъщава подобна амбиция, зад която обаче застава държава с повече инструменти и с подкрепата на ЕС.

Прегледът на случая с териториалните планове показва, че българското Зелено движение по-скоро се явява публичен легитиматор на имплементирането на европейски зелени политики в България през българската държава, отколкото активен субект в екологичната модернизация.

Заключение

Предложеното дисертационно изследване позволява да се формулират определени изводи.

Развитието на зелената идея, на нейните основни стълбове, разкрива необходимостта от културни промени в обществата, съгласно теорията на Роналд Ингълхарт за постматериалните ценности. Без подобна „тиха революция“ разпространението на екологичните идеи и политики би изисквало съпътстващи специфични контексти и би се лишило до голяма степен от потенциал за самостоятелно развитие. В това се коренят и разликите в политическото значение на зелените партии и движения в западната и източната части на Европа. Литературата за европеизацията насърчава допълнително акцента върху партийното и организационното измерение на зелената проблематика, по-конкретно тезите за партийните програми като ефективна основа на европеизацията и за значимостта на интеграционния проблем.

Анализът на европейските зелени партии и движения реално дава възможност да се проследи конкретизацията на идеологията в програмни постановки, и то от гледна точка на динамиката на времето. Важно за нашата тема е наблюдението, че в началото на 21 век в тази част от партийните системи екоцентризъмът постепенно се очертава като задминат етап за сметка на по-прагматични решения и по-широко сътрудничество с други формации. Инклузивността на зелените показва потенциала за партньорства по теми като локализма, гражданската култура, миграцията, правата на жените, пацифизма. Заедно с това интерпретацията на конкретни зелени партии (най-вече тези във Великобритания, Германия и Франция) подсказва и тенденция към хетерогенизация на идеите и посланията. Те едва ли могат да бъдат събрани под общ знаменател. Формулиран е изводът, че „втората фаза“ на развитие на българските зелени кореспондира с тенденциите на „зелена вълна“ в Западна Европа и показва задълбочаване на процеса на европеизация на българския политически процес.

Изследването върху генезиса и развитието на българските зелени на пръв поглед изтъква на преден план предпочитана за европейските им партньори концепция, каквато е „гражданската политика“ с индивидуалния нейерархичен ангажимент и участие. Идеологическите и политическите мотиви обаче действително първоначално се разминават. Българските зелени имат ключова роля в процеса на демократизация на българското общество. Отсъствието на културна промяна от типа на обрисуваната от Ингълхарт е несъмнено. Следователно, обществената роля на българските зелени се крепи на други причини, не толкова произтичащи от автентичността на екологичната проблематика, колкото от съпротивата срещу социалистическата система. Българските зелени, и особено „Екогласност“ в различните си първи превъплъщения от края на 1980-те и началото на 1990-те, заемат екологичната ниша и допринасят за процеса на европеизация и модернизация, но разбираана не само и не толкова в екологични категории, колкото в демократични. Динамиката на развитие на българските зелени през последните над 30 години бележи системен ангажимент към европеизацията, с променящ се акцент – от анти тоталитарната демократизация на „Екогласност“ в началото към европейската екологизация на „Зелено движение“ в края на изследвания период. Тази динамика включва и своеобразен междинен, преходен етап в лицето на Зелената партия на Александър Каракачанов, при която основно настъпва надграждането на екологичните императиви над либерално-демократичните. Независимо от това, генезисът на българските зелени оставя отпечатък върху по-късната им еволюция. те продължават да имат по-скоро либерален политически профил, с по-ниски нива на инклузивност и отвореност към партньорства в сравнение с европейските зелени. Заедно с това, безспорната принадлежност на българските зелени към демократизацията на българското общество и политическа система получава една сравнително късна (във втората половина от изследвания период) пресечна точка с процеса на модернизация, и то в онзи вид, който бива назоваван „екологична модернизация“, стъпващ на съчетаване между екологични приоритети и икономически растеж, при явно силна роля на държавата.

Идеите и посланията на европейските зелени добиват с годините все по-голямо припокриване с идеите и посланията на българските зелени. Независимо от това, може да се заключи, че зелените партии и движения (европейски и български) постепенно губят значението си на първостепенен, централен фактор на европеизацията и модернизацията на българския политически процес в екологичната сфера. След

членството на България в ЕС през 2007 г. българските зелени усвояват една по-скоро инструментална роля за европеизацията и модернизацията, роля, чиито проявления могат да се ситуират предимно в експертния дебат и в имплементирането на европейски политики. Налице са две тенденции във времето. Първата е на намаляващо влияние върху българския политически процес на зелените движения и неправителствени организации (НПО) за сметка на зелените партии. Като цяло, зелените движения и особено НПО се утвърждават като реципиенти на европейските политики, по-малко като фактори на европеизация и модернизация. И втората тенденция е на намаляващо влияние на зелените партии спрямо институциите, прилагащи европейски политики. Към края на изследвания период европеизацията и модернизацията в екологичната сфера основно се реализира като политика на ЕС и съответстващ на тази политика ангажимент на държавите-членки, в т.ч. на България. Ако може да се изразим отчасти метафорично, за българската политика „зелен“ се оказва самият Европейски съюз, не толкова зелените партии и движения в Съюза, докато българските зелени встъпват във функцията на интерпретатори и защитници на този аспект от европейската политика. Казусът с териториалните планове към българския План за възстановяване и устойчивост илюстрира нагледно тези твърдения.

Хипотезата, с която е стартирано изследването, а именно че „Европейските зелени партии и движения са централният фактор за модернизацията и европеизацията на българския политически процес в сферата на екологичните политики, но това се постига не само непосредствено, а и чрез политиките на Европейския съюз“, може да се смята за потвърдена. Идейното и политическото значение на европейските зелени партии и движения остава несъмнено за програмната еволюция на българското зелено пространство, но като централен фактор за конструирането на зелен дневен ред на българската държава може в нарастваща степен да се определи самият Европейски съюз.

GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

Timeliness of the problem

The green idea, also called greenism or environmentalism in various academic sources, is among the newest political ideologies of modern times. In the context of the Western world, it is probably also the most recent. Its development has been so intense in the half century between the 1960s and the present day that it is now difficult to imagine a significant political strategy or package of policies that does not have a distinct 'green' dimension or about which we do not know the perspective of the green parties and movements.

The green idea is not only spreading relatively rapidly in the Western world. It receives political expression as in a new type of political parties, the so-called green parties, but also in a new type of social movements, the eco-movements. The political space of the European democracies is constantly changing, but so is the agenda of the European societies. Perhaps the most striking example in this regard is the so-called The European Union (EU) Green Deal, a fundamental political concept that, for the first time in history, does not simply take into account environmental policies in the construction of a vision for the future, but places environmental policies precisely at the center of a policy for the future. Europe, is becoming increasingly 'green'.

The mentioned processes mainly concern Western Europe. But this does not mean that the countries of Central and Eastern Europe, which for a long time belonged to the former socialist Eastern Bloc and only in the late 1980s stepped on the path of democratization, can be seen as foreign to the green idea that arose and established itself under completely different social, economic and political conditions. A short look at the Bulgarian democratic development reveals that "green" has had a significant presence in the political process since the very beginning of the post-totalitarian changes. Green formations can be found in the genesis of the Bulgarian democratic party system. Later, a significant share of environmental causes was also observed in mass public protests in Bulgaria.

After 1989 and the collapse of the Soviet type of socialism, Bulgaria embarked on a new path of modernization, to a serious extent dominated by the desire to belong to the big European family. What is the role of the greens in these processes of modernization and Europeanization of the country in the last more than 30 years? In what way has the Bulgarian political process been influenced by green ideas and policies? How do these ideas and policies

fit into the modernization and Europeanization of Bulgaria? To what extent is their development and implementation on Bulgarian soil a product of ideological and political transfer from the European green parties and movements? These are the questions that form the subject of the present dissertation.

When we talk about the influence of European green ideas on Bulgarian politics, we need to specify how we understand the forms of this influence. It is obvious that the first place is the direct influence of the program visions of the European green formations on the program visions (and political proposals) of the Bulgarian green parties. Here we can directly trace how an environmental agenda is formed. At the same time, the influence on the Bulgarian political process can also be indirect. This is the impact of the agenda of the European green formations on the formation of the agenda of the countries whose party systems they are part of, and of the European Union as a whole. From now on, we can talk about the influence of the environmental agenda of the EU itself on the policies of the member states, in particular Bulgaria. The two processes are different, but they have an intersection precisely in the capacity of green parties to exert influence both on other, partner parties and on the political structures within which they function.

The processes of change in the societies of Central and Eastern Europe after the fall of the communist regimes are often denoted by two key concepts - Europeanization and modernization. Europeanization, in the simplest terms, expresses the inclusion of the political process of a certain country to the dynamics of the EU, so that these dynamics begin to dictate the logic of development of the said national political process. Modernization, in turn, and taken in a narrower post-communist sense, reflects the development of political systems in the direction of greater empowerment of citizens and greater transparency and accountability of political institutions. In the present work, these two concepts are used to explain the impact of the European Greens on Bulgarian politics, to place it in a certain theoretical and conceptual framework.

Based on these considerations, the dissertation seeks to research and analyze two lines of influence of the European Greens on the Bulgarian political process. The first is their influence and impact on the ideological and programmatic state and development of the Bulgarian green parties; and the second is the implementation (inclusion and implementation) of the green policies of the EU, such as the policies of the Bulgarian governments.

Target

The aim of the work is to establish the tools for the implementation of green ideas and policies.

Subject and object

The object of the dissertation is the green ideas and policies in the Bulgarian political process after the beginning of the democratic changes, and the subject - the implementation of ideas and policies by the European green parties and movements towards Bulgaria.

A hypothesis

The main working hypothesis is: European green parties and movements are the central factor for the modernization and Europeanization of the Bulgarian political process in the field of environmental policies, but this is achieved not only directly, but also through the policies of the European Union. The hypothesis has two parts; the first concerns the influence of the agenda of (European) parties on the agenda of other (Bulgarian) parties, and the second concerns the influence of some (European) policies on other (Bulgarian) policies.

Tasks

- 1) The first task is to clarify the content of the green idea as a political ideology, the main concepts and that it introduces, and what is its relation to the concepts of Europeanization and modernization in the Central and Eastern European context.
- 2) The second task is to reconstruct the green organization in Europe - the genesis and development of green parties and movements both in leading European countries and at the level of the entire EU, placing a special emphasis on their programmatic and electoral dynamics.
- 3) The third task is to trace the formation of the Bulgarian "green" political space, both with an overview of its main organizational entities (parties and organizations), and with an interpretation of its impact on the democratic political process in the country.
- 4) The fourth task is related to clarifying the process of implementing green policies from the EU to Bulgaria. As this is a very broad topic in itself, the study concentrates on a more striking case, which is the environmental components of the Bulgarian National Recovery and Resilience Plan (NRRP).

Methodology

In the dissertation, the methods of the office research were used, with a view to systematization of the leading scientific literature on the subject (mostly conceptualization of the leading contemporary green ideas in Europe and revealing their relationship with the concepts of Europeanization and modernization); the discursive and comparative thematic analysis of political documents (necessary to trace the development and content of the programmatic visions of the green formations and of the EU so that they can be compared); the secondary analysis of statistical and sociological information (with the help of which the electoral dynamics of green formations will be highlighted in order to interpret their role in the political process and decision-making mechanisms by public institutions); the method of historical reconstruction (which will help to reproduce the genesis of the Bulgarian green formations and the successive stages of the formation of an ecological agenda, necessary for the purposes of comparing them with the dynamics of development of their European partners).

The wide scope of the subject requires inevitable limitations and self-limitations. In the present work, the focus will fall on green ideas and policies as formulated and disseminated only by green parties and movements. The green issues in the party documentation of the other

political forces and public organizations will remain out of research attention. Next, the analysis will take into account those green policies of the Bulgarian state that have a direct correspondence with the program visions of the European greens and the policies of the European institutions, and not, in principle, the set of environmental measures and policies.

VOLUME AND STRUCTURE

The dissertation has a total volume of 170 standard pages. It consists of an introduction, four chapters, including a conclusion and a bibliography. There are 3 tables in the thesis. The bibliography contains monographs and scientific articles in English, French and Bulgarian, results of sociological research, statutes, programs and election documents of political parties, public articles and reports of international non-governmental organizations.

First chapter. The ideology of the greens. Basic concepts, concepts and connections with the processes of Europeanization and modernization

The first chapter answers the question - what is the green idea, introduces the main terminology used, with special emphasis on the concept of sustainable development. The main pillars of the green idea are described. The post-material values of greens are reviewed in the context of Ronald Inglehart's analytical framework. In short, the main internal divisions in the circles of contemporary green movements and parties are also justified. The political dimension of green ideology - environmentalism - was introduced. The main terms, concepts and connections with the processes of Europeanization and modernization are described and explained.

Green ideology is represented through its three key pillars: Nature, Human - quality of life, green economy.

The first one develops the vision of the planet as a whole organism and its preservation, summarized in the expression "ecological framework". It included the ideas of the overpopulation of the planet, the limitation of greenhouse gases, the development of renewable energy sources, ecological monitoring of the achievements of genetic engineering and biotechnology related to the sciences of chemistry, physics and other potentially dangerous sciences for humanity, as well as the introduction of eco fees. Similar measures are included in the program documents of the EU Green Deal until 2050.

The second one focuses on the equitable distribution of resources, both locally and globally, thereby unconditionally securing basic human goods and equal opportunities for all citizens. A concept of a new level of relations between world powers is practically being created - a sustainable, green economy (low carbon), which will close the gap between rich and poor and eliminate poverty as a social and economic phenomenon. The vision is for a society with a new value system built on equal rights, opportunities and non-violence for all individuals regardless of their gender, age, religion, social status, ethnicity and national origin. Expansion of the Universal Declaration of Human Rights with the right to a preserved environment and its transformation into a domestic and international norm of behavior in the relations between people, institutions and the state. A person's right to be different. Greens profess the thesis that no individual, group of individuals, or institution has the right to force a person to conform to imposed norms. Diversity should be a major factor in the development of society.

The third one is tied to the so-called "green economy". The Greens, in principle, are against the free market in this form and the planned economy. We are currently witnessing the unlimited growth of production and the hegemony of global markets imposed by transnational capitals. For them, regionalism as a form of governance is the most preferred. A green economy is a type of economy in which financial policies and instruments do not present a danger to the environment, but on the contrary, policies of balance and cooperation between the two spheres are developed. A new democratic social model.

The main principle of the outlined model is that of sustainable development. This principle is placed on a pedestal in the program of every single green party, as the basis of ideology. Problems are solved collectively. Conflicts and wars are strongly criticized and banned. The development of renewable energy sources (RES) is the basis of the economy. There is the understanding of "one planet - one whole" (holism). Economic growth and new technologies obey the principles of humanism.

On the issue of the political divide between left views and neoliberal right-centrism, the research summarizes that greens have their differences, but are united in their support for the democratic process and the rule of law in environmental policies, seen as crucial to protecting the public interest from corporate interests.

The value basis of this complex ideological complex is revealed in the dissertation through the lens of Ronald Inglehart's post-materialism thesis. According to his concept of the "quiet revolution", the most enduring value orientations and sentiments of the masses are the most important elements of political culture. Specific combinations of these orientations and attitudes determine the stability and quality of democracy. Inglehart suggests that in industrialized countries, under the influence of socio-economic development, there is a transition from material to post-material values, which begin to play a leading role in people's lives. The main cultural division began to take place along the axis - "materialists" and "post-materialists". Materialists are focused on the economic well-being and security of the state, the prosperity of their families, and the preservation of their own material well-being. For them, the standard of living, law and order are of paramount importance.

Inglehart's main conclusion is that economic development alone does not generate democracy, it affects democratization only to the extent that it promotes cultural change. Inglehart gives reason to believe that:

- The concrete historical manifestations of the ideology cannot be thought outside of the processes of democratization in the modern world and in direct connection with them;
- Internal pluralism (the "mixed" forms) is embedded in the Green Idea, which results from the balance between material and post-material trends in the respective society, and this predetermines the emphasis on geographical differences in the spread of the ideology;
- Tolerance for the self-expression of others is inherent in the Green Idea, which ultimately leads to the corresponding political behavior subject to cooperation and inclusiveness (without, of course, automatically producing it);
- Ideology fosters skepticism towards state power and classical forms of political participation, which creates a risk of "anti-politics", of low motivation and mobilization for integration into

the political process of modern democracies despite high levels of self-identification with green ideas.

The dissertation work, which is dedicated to issues from Central and Eastern Europe (CEE), also resorts to the interpretation of two other leading concepts: Europeanization and modernization.

Europeanization is considered as a process that reflects the progress, development and transition of CEE parties and countries towards European principles of functioning. It is a process on many different levels, which is carried out step by step, has no clear parameters and depends on the degree of political will, European thinking and the level of development and thinking of the society itself. Among the main orientations of the outlined process, the research based on systematization and critical reading of the scientific literature highlights:

- The development of party platforms and messages is a key and irreplaceable feature of the Europeanization process.
- The relations between political parties within the framework of European issues, both at the national level and between national parties and European party families, reveal the scale and depth of the processes of Europeanization.
- The significance of the general integration problems (here we can add: and of the environmental problems in particular, because they are an important part of the European integration agenda) is a primary political manifestation of Europeanization. Europeanization in CEE can often take the form of limiting and focusing the political agenda on certain issues.
- Euroscepticism can also be seen as a manifestation of Europeanization in CEE. Europeanization does not necessarily mean an increase in support for European policies, but an attitude towards European policies.

Modernization is a complex and multi-layered process that is related to the trends of political modernity in the world during the last five centuries. It has various dimensions, of which the study focuses on one: the modernization of social and political structures in the late 20th and early 21st centuries with a special emphasis on CEE. This aspect is directly related to the birth and spread of the Green Idea, as it refers to the prerequisites for its formation and confirmation not just in Western Europe, but also in the East. It is also important how the modernization of societies and political systems in CEE in the transition to liberal democracy after the collapse of the communist regimes incorporates conditions for the development and deployment of an environmental agenda.

The new political parties in the new CEE democracies become part of the modernization and Europeanization processes insofar as they function as opponents of their "alternatives" - of traditionalism and provincialism. In this sense, from the point of view of political parties, political modernization is a trend of the global development of democracies. The question is to what extent these parties contribute to the development of the respective societies and political systems towards the new orientations of development in the global democratic world. It is along this axis that the green parties in CEE are a direct part of the modernization process.

The dissertation interprets, in the context of the tasks it sets itself, the concept of ecological modernization. Ecological modernization is a specific theory of political modernization that emphasizes new forms of political intervention in social and economic

processes, changing the role of the state. The relationship between economic growth and environmental sustainability is presented through the prism of ecological modernization theory. According to this theory, environmental crises can be solved through technological innovation, economic growth and institutional reforms. The question of the applicability of the concept of ecological modernization in democratizing countries, such as those from the former Eastern bloc and Bulgaria in particular, is important. The balance of policies embedded in the content of the term itself requires a certain level of state capacity and maturity of citizen participation to be effective. In the process of democratization, the capacity of the state is often reduced (due to reforms associated with regime change), and workable solutions adopted by citizens are not always possible. Conversely, the risk is in an elitist approach that alienates the population from environmental policies. A key point is that democratization can paradoxically slow down ecological modernization because it places different emphases and deals with the redefinition of fundamental relations in the state and society.

The study dwells on the relationship between ecological modernization and views of political modernization, usually related to post-communist societies in transition. With these later theories of modernization, a path is opened to analyze of culture as a way of expression, and in this way, it becomes possible to link modernization with ecological issues. Ecological modernization in this sense becomes both a concept for social change and a program for practical politics. Ecological modernization theory focuses on environmental innovation, eco-innovation and the interaction of various societal factors such as scientific, economic, institutional, legal, political and cultural aspects that either promote or hinder these innovations. The relationship between ecological modernization theory and political modernization theory is important. The theory of ecological modernization is closely related to the theory of political modernization that emerged during the Cold War in the West. Both theories share the common notion that societal progress and development can be achieved through the process of modernization. Political modernization theory emphasizes the transformation of political institutions and decision-making processes over time, while ecological modernization theory focuses on environmental management and policy development within this evolving political context. Economic modernization thus plays an important role in shaping political modernization, the two concepts being inextricably linked in terms of their mutual influence on societal development. Political modernization theory, in this context, provides a framework for understanding how changes in policy domains affect environmental policy arrangements and decision-making processes. By examining the dynamics between the state, the market and civil society, this theory sheds light on the evolving nature of environmental politics in the wider context of political modernization.

The process of modernization in CEE, the study finds, cannot be thought of outside of a process the state and the EU in these processes - this makes it necessary to understand the impact of the EU on the policies of the Bulgarian state in the field of environmental changes. The European Union (EU) has had a significant impact on political modernization efforts in Central and Eastern Europe through various mechanisms and interactions. The EU is involved in introducing a democratic political culture in Central and Eastern Europe, which should promote modernization and democratic values among political parties.

Regarding the question of the impact on political parties, it can be drawn from the unresolved problem in the literature on the subjectivity of Europeanization and modernization. If the state, the market and the civil society cannot unequivocally take on this role, can the

parties? It is particularly important in the context of the dissertation topic to pose this question in relation to the green parties. There seems to be little data available in the literature for this. What is needed, therefore, is a focus on the programmatic function of the parties and on the imposition of a European agenda. This gives additional grounds for researching the parties themselves in the course of the exhibition.

Second chapter. The Greens in the European political process

The second chapter of the dissertation examines the development of green parties and movements in Europe in the context of their potential and tools for imposing a specific environmental agenda.

It mentions that green movements are born in the Western world, because it develops faster and democratically on a value, market and economic basis than these in the Eastern Bloc. The new green movements that grew in the 1960s and 1970s gradually formed their own agenda - opponents of the absolutization of material values and economic growth. During this period, various social movements developed that had a significant impact on society and shaped the social scene. These movements are characterized by activism, changes in societal norms and values, and the achievement of significant social and legislative reforms in many areas. They have a long-term impact on the face of modern society and continue to shape public debate and movement. The main factor that provoked the emergence of the green parties and movements is the severe impact of industrial development on the environment (air and water pollution, deforestation, the danger of nuclear and energy catastrophes), all phenomena that are still relevant today. A particularly vivid and popular example of contemporary global climate activism in the context of green movements is the work of Swedish activist Greta Thunberg. Her initiatives and messages further allow to trace the scope and effectiveness of eco-movements in today's world. Thunberg's remarks are significant from the perspective of our topic because they emphasize the need for immediate and radical change, the everyday collective and individual efforts, and the generational dynamics. Thus, the environmental agenda is presented as imperative and central to political systems.

The Green parties, formed on the basis of eco-movements, present big challenge to traditional party families with their “new” values, more democratic organizational structures and proposals and desire for reforms of the entire political system. Despite the initial skepticism of political experts, the green parties are gradually finding their place and starting to be a successful and active member in the electoral process on the political scene. In some European countries, they manage to occupy stable positions in the political spectrum, breaking the status quo established by traditional political parties.

The first truly successful Green Party was the German one, which contributed to the liberation of Germany from dependence on nuclear energy, the popularization of the "green" and the normalization of the direct involvement of Green parties in the **executive branch**. The deployment of green parties in Britain and France is indicative of differences in agenda, but also of common trends.

In the process of their development, the European green parties are freed from their anti-systemic character of party-movements and join the traditional party system by accepting part of its basic organizational principles, which allows them to be more effectively involved in political life and to fully perform their functions as political parties. The support for European integration is strong accepted in the larger green parties, particularly the Dutch, French and German Greens. Green parties are most favorable to European integration when it affects their core commitment to protecting the environment, strengthening democracy and liberalizing immigration laws. The forms of organization of green parties derive from a specific principle of a new political ideology - namely that the whole of society should have a louder voice in making decisions that affect society - so-called localism. Localism refers to the orientation towards smaller units of political organization, geographically decentralized and therefore closer to those who are the subject of political decisions. On this subject, again, it is clear that the Green parties have retained at least some important aspects of their traditional values. The European Green Party (the "European Greens" or "EGP") is a European political party acting as a federation of parties from the member states of the European Union, professing green policies and values. It is the fourth largest party family in Europe. It has relatively little influence in the new democracies, but still has a significant presence in the majority of EU countries. The ideological orientation of the EGP is denoted by the term "Green politics", and the political positions taken, from the point of view of the left-right opposition, are most often centrist. The European Greens stand for the basic principles of green politics, such as environmental responsibility, personal freedom, democracy (inclusive), respect for differences, social justice, gender equality, global sustainable development and non-violence.

The implementation of European green policies in CEU (Central and Eastern Europe) and in particular in Bulgarian politics and the Bulgarian agenda can be presented as a result of the affirmation of several basic principles and priorities of the European green parties. Among them, in recent years, a key place has been taken by the National Recovery and Resilience Plans (NRRPs), one of the main instruments of influencing and integrating policies, especially for the countries of the former socialist bloc, within the EU. The "Green Deal", as this set of restructuring policies is better known, is one of the foundations of the NRRP. The European Green Deal is an ambitious set of policies and strategies proposed by the European Commission in December 2019. The Green Deal spans across sectors and policy areas and aims to transform and modernize the EU's economy and society to address the challenges of climate change and achieve a sustainable future. Politically, the Green Deal is the product of a consensus between the main political forces in the EU, but it inevitably reflects to the greatest extent the political and ideological views of the Greens in the Union.

Third chapter. The Bulgarian green

The third chapter of the dissertation interprets the genesis and development of the Bulgarian green formations in order to trace to what extent and in what way they are carriers of the ecological agenda in the processes of Europeanization and modernization in Bulgaria.

At the end of the 1980s, CEE countries were struggling with severe environmental problems, an example of which is the gassing of the city of Ruse in Bulgaria. This incident became the catalyst for the political opposition against Todor Zhivkov's regime. In the region, civil

resistance is expressed through the development of environmental movements that are skeptical on the state institutions.

The political institutionalization of green movements leads to a loss of contact with the majority of the population, but at the same time green parties play an important role in shaping the political process in the early years of democratic change in the region. After the collapse of the totalitarian system in Bulgaria in 1989, the process of democratization began, which led to the emergence of numerous political parties, organizations and clubs. Some of them were formed before 1989, as opponents of the communist government.

These associations, although without a clear organizational structure, play an important role in the development of civil and democratic processes in the country. Developing civil society is the driving force behind the political change and a symbol of the new democracy.

The main battle in the political sphere is for freedom and human rights, with the main division being along the axis (cleavage) of communism-anti-communism.

The lack of experience, program and political culture is a common feature of many of the new political parties. The strong leadership played a key role in the success of the parties in this period, especially against the powerful political opponent – the Bulgarian Communist Party, later renamed the Socialist Party (BSP). After the formation of the anti-communist Union of Democratic Forces (UDF), many of the first political parties entered its composition. The reading of the historical facts allows us to establish that the Bulgarian Greens logically find their place in the anti-communist pole, and together with that they establish themselves as one of the most prepared in terms of values, ideology and practical-politics.

In this context of genesis and development of democratic changes, the Green Party, “Ecoglasnost” and its divisions play a historic role in the democratization of the Bulgarian political process. The most prominent and significant Bulgarian ecological structure in the last years of the communist regime and in the early years of political democracy was "Ekoglasnost". "Ecoglasnost" symbolizes a shift towards environmental awareness and activism, reflecting the growing concern for environmental sustainability in Bulgaria during this time of political transformation. "Ekoglasnost", along with this, has a significant role in spreading the ideas of other dissident formations such as the Committee for Environmental Protection of the City of Ruse, the Independent Society for the Protection of Human Rights and the Club for Support of Glasnost and Redevelopment, and focusing them in an ecological agenda.

The emergence of similar organizations shows that the protest movement unites different layers of society with different origins and social profiles. This testifies to the diversity and breadth of participation in the green movement and green parties in Bulgaria. In Bulgaria, environmental problems are a key factor for the democratization of society, representing a basis for dissident activity. The research finds out that green formations are two types: the first type, such as the Green Party and Green Alliance, are created to participate in elections and access resources, without active political action. Their goals are - more system integration, reflecting environmental goals at the program level. The second type of green formations in Bulgaria stems from civil campaigns and aspiration for social and political change. Examples of this type are "Ekoglasnost" and "The Greens" (renamed "Green Movement"). These parties not only express ideologies, but also aim for systemic changes at the organizational and political level.

Despite the desire to participate in power, they are distinguished by a broader approach and a desire for a new political paradigm based on participatory democracy. This type of parties represents a culture of socio-political interaction that reflects the rejection of the political status quo and the search for new political solutions. Green social movements and NGOs such as "Green Balkans" are promoting the environmental agenda, but at the same time they embody the anti-political tendency of the greens in general.

In short, the Bulgarian Green in its genesis reproduces key characteristics of the European Green - a dynamic relationship between movements and parties, skepticism towards the conventional mechanisms of the political system, a focus on citizens as subjects of politics, along with one function which, however is much less represented in European green formations: subjectivity in the process of democratization of societies and political systems. There is considerable potential for mobilization of public opinion by environmentalists. They rise as defenders of the public interest and fight against the problems of the system such as corruption and the democratic deficits. Eco-protests often turn into mass protests against the political system. Bulgarian nature is a symbol of Bulgarian culture and identity, which differentiates Bulgarian greens from their counterparts in Western Europe. Despite its successes, the green movement has struggled to establish an influential green party in power for an extended period. The relationship between the movement and the parties is problematic, emphasizing the need for autonomy and influence of the green parties. The analysis of the last more than 30 years shows that the continuation of current trends may lead to new problems for society related to the environment and the sustainability of green policy in the future.

Fourth chapter. The implementation of European green policies in Bulgaria. The Just Transition Mechanism.

The fourth chapter of the dissertation examines a specific case of the implementation of European green policies in Bulgaria through the Just Transition Mechanism, in order to trace the question of the subjectivity of Europeanization and modernization, for the specific institutional carriers of a European environmental agenda.

In the decades of political democracy in Bulgaria after 1989, dozens of examples of transfer, adaptation and implementation of European green policies in the country can be cited - both at the legislative and operational executive levels. In this chapter we will focus on the so-called Just Transition Mechanism, which is one of the important policies under the Green Deal and also a key component of the National Recovery and Resilience Plans of the EU Member States.

The just transition mechanism is adopted in the thesis as a suitable case for the implementation of European policies for at least three reasons: (1) it is a key EU tool for implementing environmental policies in member states, which requires cooperation between the community and national institutions; (2) enjoys the firm and categorical support of the European Greens and their Bulgarian partners in the Green Movement; and (3) it generates a policy debate that enables the green policy position to stand out more prominently as an alternative to other policy options within the same portfolio. Moreover, it is a matter of a very current political agenda relating to the third decade of the present century, and in this sense the

content and characteristics of the Just Transition Mechanism can be seen as a synthesis (in a certain area) of the previous development of green policies.

The discourse of ecological modernization of the EU has become very influential in the last 30 years, but it is increasingly based on a depoliticization of decisions that are argued with no alternatives and market rationality. In this way, other points of view are systematically marginalized and give birth to resistance. Ecological modernization aims to combine economic growth, environmental protection and energy security. The approach assumes that economic development and environmental protection are compatible. The principles of ecological modernization can contribute to the development of the circular economy. The theory of ecological modernization has been criticized in academic and political circles, based on the supremacy of the economic factor over nature conservation, unfounded technological optimism and challenge to the claim that continued modernization is essential for ecological sustainability. According to critics of the approach, there is also an element of social justice missing. The principle of ecological modernization is enshrined and is part of the European Green Deal. The green deal is of particular importance for Bulgaria, as it will have a huge impact on all sectors of socio-economic life and on citizens. The European leaders' decision to integrate measures supporting the fight against climate change into all sectors and policies has been fulfilled by the European Commission with the presentation of this package. The files are of an extremely horizontal nature and affect the competence of numerous departments at the national level. It is important that legislative proposals are considered cumulatively, given their strong interrelationship, and that climate goals are integrated into all sectoral policies and all levels of government, in order to achieve the goals in a fair and sustainable way for citizens and industry. It is important to protect the national peculiarities, the geographical ones, the starting positions of the countries and the already achieved reductions, the principle of technological neutrality and the role of natural gas as a transition fuel, the preservation of the competitiveness of the national economy and the well-being of citizens, as well as the fair distribution between States of the benefits and challenges of the transition. The Green Deal is the subject of various interpretations and debates in Bulgaria, with some expressing concern over the possible risks it may bring to the country, while others support it for its ambition to make the green transition fair, just and inclusive.

For the Greens, even the Green Deal itself as a set of measures and policies is the basic value and cultural model for solving absolutely any type of societal crisis. This type of rhetoric shows the desire of the greens themselves, in a more general plan, to lay the foundations and be the core of a new way of public and social development on the planet. If the Green Deal succeeds as a strategy of environmental (and not only) policies, it will be far from the last such set of policies. The question at the moment seems not to be if, but when and at what pace these policies will be implemented on an EU-wide basis. Moderation, the right communication strategy with citizens and differs the stages of implementation in different societies, relative to their immediate preparation for a just, smooth and sustainable transition that does not lead to serious social upheavals, would be the right steps in this direction. It is perfectly normal for policies like the Green Deal to meet resistance because of the changes they entail. This is, for example, the case with the closure of the TPP "Maritsa - East" in Stara Zagora. This is a European directive that will be implemented, it is only a matter of time, and above all for proper strategizing and ensuring conditions for retraining human capital in the region. Policies and

measures that are scheduled, incl. in the Territorial Plans and in the National Recovery and Resilience Plan (NRRP).

The National Recovery and Resilience Plan is a framework document that includes future reforms in a number of sectors and goes far beyond the conventional understanding of recovery from Covid-19. The goal for Bulgaria is to take a few more steps towards modernization, sustainability and its European development, modernization and European integration. Reforms and investments from the plan are expected to help Bulgaria become more sustainable, resilient and better prepared for the challenges and opportunities of the ecological and digital transition. The reforms are focused on the transition to sustainable growth of the economy, and the investments to the ecological and digital transition of Bulgaria. The detailed analysis of the plan reveals its intentions to accelerate the process of decarbonization of the energy sector in the economy of the Bulgarian state, to encourage the use and implementation of digital infrastructure in rural areas as well, to help build and improve conditions in the business environment, education, science, technology and innovation and healthcare.

The main subjects of the implementation are state and supra-state actors - these are the Republic of Bulgaria, which develops and defends the plans, and the European Union, which approves and finances. The environmental aspects of the policy are set by the EU itself, while national plans must comply with these set goals. Green parties and movements - European and Bulgarian - do not have an independent role in imposing and implementing these policies. It is true that the Bulgarian Green Movement at this moment (September - October 2023) participates in the ruling coalition in the country. However, the main speaker and defender of the plans, in the context of massive protests by miners and energy workers against their approval, is Prime Minister Nikolay Denkov, who is a representative of another political formation.

Territorial plans, and in general the Bulgarian National Plan for Recovery and Resilience, should play the role of instruments of the new phase of ecological modernization. If the first phase reported in the literature confronts CEE with the difficulties of the post-communist transformation and, more specifically, with the difficulties of effectively combining the liberalization of the state's economic policy with the targeted strategy of ecological development, the second phase embodies a similar ambition, behind which, however, it stands a country with more tools and with the support of the EU.

The review of the case with the territorial plans shows that the Bulgarian Green Movement is rather a public legitimator of the implementation of European green policies in Bulgaria through the Bulgarian state than an active subject in ecological modernization.

Conclusion

The dissertation research allows to formulate certain conclusions.

The development of the green idea, of its main pillars, reveals the need for cultural changes in societies, according to Ronald Inglehart's theory of post-material values. Without such a "quiet revolution", the spread of environmental ideas and policies would require accompanying specific contexts and would be largely deprived of the potential for independent development. The differences in the political importance of green parties and movements in the

western and eastern parts of Europe are also rooted in this. The literature on Europeanization further promotes the emphasis on the party and organizational dimension of the green issue, specifically the theses on party programs as an effective basis of Europeanization and on the importance of the integration issue.

The analysis of the European green parties and movements really makes it possible to follow the concretization of the ideology in program productions, and the dynamics of time. Important for our topic is the observation that at the beginning of the 21st century, in this part of the party systems, ecocentrism gradually emerged as a bygone stage at the expense of more pragmatic solutions and wider cooperation with other formations. The inclusiveness of the Greens shows the potential for partnerships on topics such as localism, civic culture, migration, women's rights, pacifism. Along with this, the interpretation of specific green parties (mostly those in Great Britain, Germany and France) also suggests a tendency towards heterogenization of ideas and messages. They can hardly be gathered under a common denominator. The conclusion was formulated that the "second phase" of development of the Bulgarian greens corresponds to the "green wave" trends in Western Europe and shows a deepening of the process of Europeanization of the Bulgarian political process.

The research on the genesis and development of the Bulgarian greens at first glance highlights a concept preferred by their European partners, such as "civic politics" with individual non-hierarchical commitment and participation. Ideological and political motivations, however, do indeed initially diverge. The Bulgarian Greens have a key role in the process of democratization of Bulgarian society. The absence of cultural change of the kind outlined by Inglehart is unmistakable. Therefore, the public role of the Bulgarian greens is based on other reasons, not so much arising from the authenticity of the ecological issues, as from the resistance against the socialist system. The Bulgarian greens, and especially "Ekoglasnost" in its various first incarnations from the end of the 1980s and the beginning of the 1990s, occupy the ecological niche and contribute to the process of Europeanization and modernization, but understood not only and not so much in ecological categories as in democratic. The dynamics of development of the Bulgarian Greens over the past 30 years marks a systematic commitment to Europeanization, with a changing emphasis - from the anti-totalitarian democratization of "Ekoglasnost" at the beginning to the European environmentalization of "Green Movement" at the end of the researched period. This dynamic also includes a kind of intermediate, transitional stage in the person of the Green Party of Alexander Karakachanov, in which the environmental imperatives are mainly upgraded over the liberal-democratic ones. Regardless, the genesis of Bulgarian greens leaves an imprint on their later evolution. they continue to have a rather liberal political profile, with lower levels of inclusiveness and openness to partnerships than the European Greens. Along with this, the indisputable belonging of the Bulgarian greens to the democratization of the Bulgarian society and political system received a relatively late (in the second half of the researched period) intersection with the process of modernization, and that in the form that is called "ecological modernization". stepping on a combination between environmental priorities and economic growth, with a clearly strong role of the state.

Over the years, the ideas and messages of the European Greens increasingly overlap with the ideas and messages of the Bulgarian Greens. Regardless, it can be concluded that green parties and movements (European and Bulgarian) are gradually losing their importance as a primary, central factor of the Europeanization and modernization of the Bulgarian political process in the environmental sphere. After Bulgaria's membership in the EU in 2007, the

Bulgarian Greens adopted a rather instrumental role for Europeanization and modernization, a role whose manifestations can be found primarily in the expert debate and in the implementation of European policies. There are two trends over time. The first is the decreasing influence on the Bulgarian political process of the green movements and non-governmental organizations (NGOs) at the expense of the green parties. In general, green movements and especially NGOs are establishing themselves as recipients of those European policies, less as factors of Europeanization and modernization. And the second trend is of declining influence of the green parties towards the institutions implementing European policies. Towards the end of the researched period, Europeanization and modernization in the environmental sphere was mainly realized as an EU policy and a commitment of the member states corresponding to this policy, including To Bulgaria. If we can express ourselves somewhat metaphorically, for Bulgarian politics "green" turns out to be the European Union itself, not so much the green parties and movements in the Union, while the Bulgarian greens enter the function of interpreters and defenders of this aspect of European politics. The case study of the territorial plans for the Bulgarian Recovery and Sustainability Plan clearly illustrates these statements.

The hypothesis with which the research was launched, namely that "European green parties and movements are the central factor for the modernization and Europeanization of the Bulgarian political process in the field of environmental policies, but this is achieved not only directly, but also through the policies of the European Union" can be considered confirmed. The ideological and political importance of the European green parties and movements remains unquestionable for the programmatic evolution of the Bulgarian green space, but the European Union itself can increasingly be defined as a central factor in the construction of the green agenda on the Bulgarian state.

ПРИНОСНИ МОМЕНТИ

1. Осъществено е първото цялостно изследване на генезиса и еволюцията на зелените политически партии и движения в България.
2. Разкрита е сравнителната динамика на европейските и българските зелени партии и движения, при която и едните, и другите преодоляват екоцентризма и показват капацитет за политически партньорства и интеграция в политическия център.
3. Установено е, че демократизацията е основният процес, в който българските зелени допринасят за европеизацията и модернизацията на политическия процес.
4. Аргументирана е тезата, че въздействието на европейските зелени партии и движения върху българския политически процес се случва най-вече опосредено, чрез въздействие върху дневния ред на Европейския съюз и оттам чрез въздействие върху дневния ред на българските държавни институции.
5. Доказана е приложимостта в български условия на теорията за екологичната модернизация, при която екологичните политики се съчетават с икономическия растеж.

CONTRIBUTING POINTS

1. This is the first comprehensive study of the genesis and evolution of green political parties and movements in Bulgaria.
2. It's revealed the comparative dynamics of European and Bulgarian green parties and movements, in which both overcome ecocentrism and show capacity for political partnerships and integration in the political center.
3. It has been established that democratization is the main process in which the Bulgarian Greens contribute to the Europeanization and modernization of the political process.
4. The thesis is argued that the impact of the European green parties and movements on the Bulgarian political process occurs mostly indirectly, through impact on the agenda of the European Union and hence through impact on the agenda of the Bulgarian state institutions.
5. It has been proven the applicability of the theory of ecological modernization, in which environmental policies are combined with economic growth in Bulgarian conditions.

СПИСЪК С ПУБЛИКАЦИИ

1. Начев, А. “Устойчивото развитие и екологизмът – двата стожера на зелената идея”, <https://www.climateka.bg/ustoychivo-razvitiie-ekologizum/>
2. Начев, А. “Индустриалният коноп - срещу затоплянето и обезлюдяването”, <https://telegraph.bg/telegraphplus/novini/agro-telegraf-industrialniiat-konop-sreshu-zatoplianeto-i-obezliudiavaneto.-izdyrzha-na-susha-i-se-otglezhda-bez-pesticidi-1200-evro-dostigat-prihodite-ot-1-dka-397011>
3. Начев, А. “Градовете на бъдещето като мост между бизнеса и ефективното управление в рамките на Зелената сделка и ЕС”, докторантски сборник от научна конференция “III Международна младежка конференция с участие на утвърдени учени – инженерна инфраструктура и конкурентен бизнес”, Изд. Техническият университет, С., 2024 (предстои)

УЧАСТИЕ В КОНФЕРЕНЦИИ И ПРОЕКТИ

Участие в международен проект - Посланици на Алианса "Трансформация за Европа"представяйки Софийския университет <https://us.edu.pl/european-university/>

Участие в международен проект – "Democracy in action –Young people and governors decide together" Пловдив – 27/29.05.2022 Effective

Участие с доклад – "Green, greener, greenest. The modern transformation" в международна научна конференция – "First Annual Transform4Europe PhD Conference Societal Transformations and Sustainable Development with Respect to Environment in the Post Covid-19 Digital Era" 8-9 December 2021

Участие в лятно докторантско училище 5-09.07 – EURASIA Summer School "China – EU Cooperation"

Участие в организацията на семинар "Как да превеждаме науката за климата на достъпен език" 13.04.2022